

Sreča.

(Stara pripovedka.)

Živéla sta dva brata pri svojih bogatih roditeljih. Bogoljuba obitelj je bila v svojej obilnosti vsa zadovoljna; prevzetnosti od bogatstva nihče nij videl nad njimi.

Oča, uže pôstaren, dal je sinoma priliko, da bi se nekoliko tudi sama déla vadila. Zatô je izročil vsacemu novcev, kolikor se mu je zdelo tréba.

Staréjši sin — Marko mu je bilo imé — delal je pridno in skrbno. Minolo je leto, in trudoljubíve njega roke so iméle uže lepo kopíco novcev, to razposojenih, to založenih v hranilnici.

Mlajšemu otroku — pri sv. krstu so mu dali imé Járnej — sreča nij ugajála. Kakó li? Z mehko posteljo se je z téžka razstájal. Očí si je otíral, kadar so mu lenobo uže oponašali z visocega néba solnčni žarki. Postával je po hladnih sencah očetovega gaja in hodil ogledovat ravnega polja. Rad se se je hvalil z bogatstvom svojih roditeljev, a sam je čas tratil z lenobo. Marko nij Járnéja sovražil za njega postopanje, če tudi mu bratovo délo nij bilo po volji. „Oče so izročili nama novce in rekli, naj storiva, kar hoče va.“ Vender ga je tudi časi opomínal, da „le pridne roké skrbíjo za stare zobé.“

Prigodí se, da je očetu bolezen odvzela močí in položila ga na posteljo, s katere uže nij mogel vstajati. Smrt vzame očeta, za katerim je skoraj umrla tudi blaga mati.

Brata sta bila zdaj sama svoja, a gospodaríla sta vkúpe. Če tudi je Markov razum vse lepo vodil, vender je polágoma Járnej kazal, da je od dné do dné čemérnejši ter nezadovoljnejši. Marko je molčal in delal ter skrbel, kakor je bil navajen. Skôraj potem Járnej ogovori brata, da bi se po zakonu razdélila z imovíno. A Marko nij hotel, rekóč: „brate moj dragi! tega po mojem razumu zdaj še nij treba. Prebódiva z mirom in v bratoljubji na očetovem dômu. Delítev pride pozneje in o svojej priliki.“ — Járnej se mu nij podál; zatô je Marko začél misliti: „bodi si! Bog me hrani, da bi jaz hotel jemati sebi, kar je njegovo. A kakor si postelje, takó bode ležal. Do zdaj se je družil z lenobo a jaz délal za obá. Tega nehče razuméti, ni premisliti, kam pojde njega imovína!“

Takó je prišel dan, katerega je Marko svojemu bratu dejál, da-si nerad: „stvóri, kakor si nakani! Vrhu tega ti na izvoljo dajem, da od vsake stvarí boljšo polovíco vzameš ti, a slabéjšo da ostaviš meni.“ Imovína, do zdaj vkúpe bivša, pride po tem póti v dvóje roké, in oblástvo je njima privolílo, česar sta sama želéla. Od tega dné je bil vsak svoj gospodar. Marko je ostal na dômu, a Járnej nij mogel sreú kaj, da se ne bi presélil za gránico v tujo deželo, kder si je kupil veliko zemljíšče. Prostorne hléve je hitro napolnil vítkih kónj, zajétnih volóv in druge pitane živíne. A kakó se mu je skóraj potem godílo v novem dômu, o tem je najbólje molčati, da nihče ne bi zvédel. Samó toliko bodi rečeno, da v gospodarstvu nij imel sreče. Bogastvo mu je znélo kopnéti, kakor vzpomladi prekosolnčni sneg. S kratka, na pósled uže nij imel céle suknje na sebi a ni klobuka na glavi ni črévljev

na nogah. V tólikej bédi se je zopet sè solzami v očéh umfljeno jel spomínati svojega skrbnega brata. Potréba ga je nagánjala, povrniti se k njemu, če tudi se je te misli branil, kolikor je bilo móči. A kaj mu je bilo početi? Sreča njegova, da se náj bil oženil.

Bilo je vzpomládi, baš tist létni čas, ob katerem se je bil pred petnajstimi léti razstál z bratom, s prijatelji in znanci. Po césti je šel ves razdrapán. Zópet je želel vídeti svoj dom, želel zvédeti, kaj dela brat. Stráh ga obléta in rudečica mu žári lice. Sram ga je, ták stopiti pred nekdanje znance. A kaj si je hotel? Ob tem nótranjem boji prisôpe do širocega polja, kder je nekđaj uníčil toliko dragih dněj. „To so bili naši travniki,“ reče sam v sebi; „Bog vé, čegôvi šo zdaj? Čréda lepíh govéd se tamkaj ob gozdi pase. Kdo li je njé gospodar?“ V tem hipi zasliši petje. Ozre se in ugleda čvrsto déklico pri črédi. Blíže stopivši pastíríco pozdravi in vpraša: „čegôva je tota živína?“ „Markova,“ odgovorí deklétee.

Malo da Jarnéju srce ne pokne od nekake žalostne radosti. Naglo začne zopet nogé premikati. Očí se mu zalijó od solz in glas mu obmolkne v grlu, a mučí ga tudi slabéča lakot. Kam sreče, da je bratova — nekđaj tudi njegova — hiša stala na sámóči! Nij mu bilo treba pozdravljati vrstníkov po vasi. Vídelo ga je na polji res mnogo ljuděj, a níkdo se nij domislil, da bi ta prosják bil Járnej, bogatega kmeta izgubljeni sín, o katerem uže davno nij bilo ni dúha ni slúha. Kakó je ostrmel, na stare híše mestu zagledávši visoko, vse novo poslópje! Čúdil se je bratovi sreči, in po síli so mu v ušésih odumévale pametne Markove besede pred nesréčno delítvijo. Sam ne vé, ali je to resnica, kar vídi in slíši, ali se mu le sanja. Vse je preobráženo: tudi gosposk sluga stojí na pragu híšnih vrat. Kaj si je tó?

Plašán pristopi in vpraša sluga: „ali je domá gospód?“

Ponúda — takó so dejáli slugi — po stráni pogléda razdrapánca in osorno odgovorí: „domá! Kaj bi rad?“

„Govóril bi ž njim, ako je móči,“ velí siromák.

„Počakaj málo, da te gospodu vzglásim,“ reče sluga in otíde nevíljen ter tudi radovéden, kdo je in kaj hoče to uboštvo potláčeno.

Járnej čaka in srce mu utríplje. Vročej krvi so žile pretesne. Sam ne vé, kaj bi rekel. „Ali nij ta sluga nekdanji naš pastírček Ponúda? Njega sreča je boljša, nego li moja!“ mrmrá sam v sebi in gleda v tla.

Sluga se povrne ter níčevega tujca izprémi do staníce, kder je Marko baš nekaj pisal. Gléda ga še zdaj povprék, a vender mu odpre visoke duri. Járnej vníde a duri se zapró za njim. Prihódnik, na pol gol in ves prestradan, pade gospodarju pred noge ter ga zaprosi o mílem Bógu, naj pomore — svojemu ubozemu bratu!

Marko v hipu razbere Jarnéjev obličaj in glas. Naglo mu dá pošteno obleko ter mu reče pri sebi ostati, ker on hoče zánj skrbéti.

Malo potem Járnej hodi po svojej odkazanej sobi ter si máne dlan ob dlan: „otét sem gládi, otét sramótnej smrti! Marko je brat, da malo tacih! Zató mu je Bog dal srečo v gospodarstvu in trgovstvu, kakor mi je povédal stari hlapec Báraga. Oženil se je tudi bogato. Komur sreča pomaga, pomagajo mu vsi!“

Takó je bilo nekoliko mesecev; ali „navika síla velíka,“ učí stari pregovor. Járnej je izpreménil obléko, a sebe ne. Kadar nekoliko pozabi svoje popréjšnje béde, začne mu zopet hrepenénje po sreči delati nepokoj. Mirú nij bilo v njem, dokler se z nova ne posloví z bratom, ki ga je ustavljal, kar je mogel; tudi njega žena je pašánca odgovarjala. A vse zamán!

Bilo je po létu ob žétvi, a solnce je znojílo in pripékalo, kakor po navadi ob tem času. Žnjíce so pridno žéle po njivah. Takó potujóč ugleda pod césto neko staro babo, spéčo v hladnej senci pod oréhom. Járnej stisne gorjáčo in údri starko! „Ti spíš pod orehom, a drugi ljudjé se poté na žitnem polji! Naglo vstani ter pojdi si kruha služít!“ Baba ma srdíta odgovorí: „zahvali Bogá, da sem spala tudi tedàj, kadar si tí raztrgan prosil brata, naj te zopet vzpríme pod svojo visoko strého; da sem bedéla, ne bil bi tí jedel njegovega kruha! Jaz sem tvoja nesréča, le dobro me poglédi!“ „Radomíra“ mi je imé, a ljudjé me zovejo tudi „lenobo.“ To mu reče ter izgine.

Járnej otíde naglo svojim potom in premišlja, ali nij on bolj vréden pálice, nego li starka, če tudi mu je h koncu govoríla gorjúpe besede. Kakor po nekacém čudesi ga obíde hvaležnost, in vzdáhne: „hvala Bogu in tudi tebi, starka!“ Naglo potem zasliši otročij glas: „človek! srečen bodeš po sedàj, ker si izustil besede, kakeršnih nijsi uže nekaj časa. Dodeni samo še to: pomozí mi Bog pri vsacem délu!“ Popótnik se preplašen ozíra, a ne ugledá nikogar.

Solnce je mnogo pripékalo, in pri césti je stala visoka, zeló košata hruška. Popótnik léže v njé senco. Še nij potú obrisal od čela, uže s hruške zavpíje nekakóv glas: „človek moj ljubi! stvóri mi, ako moreš, da bodem rodíla tudi jaz, kakor drugo drévje.“ On gléda in gléda, a vse zamán. Beséde so, človeka nij! Potem reče: „hruška! če se ne varam, tí pomóci prosiš od mene. A kakó ti siromák pomorem, ker sam svoje sreče iščem po svéti!“ Drévó mu odgovorí: „Kadar srečo najdeš, ne pozabívaj moje prošnje!“

On vstane ter jame zopet nogé premikati po cesti. Hodil je in hodil ter naposled videl pred sobój réko široko in globoko. Réka ga vzame ná-se ter ga začne brodítí na óno stran; a mej potom ga vpraša: „kám takó?“ Človek odgovorí: „po svétu grem sreče iskat.“ Voda mu reče: „kadar jo najdeš, vprašaj tudi zá-me, kakó je to, da ne redím nobene ribe v sebi?“

Popótni človek obljubi in otíde. Zastane ga mrak na sámóci. Nij bilo híše, nij bilo človeka videti nikjér, niti lájanja pasjega nij slišal. Strah ga je, ter gleda in posluša v mrklo noč. Kar zapázi tam nekjé slabo lúčico. Podvíza se, kolikor najbolj more, in dospéje do uboge, nizke kočé. Potrka na vrata in reče: „dober večer!“ Nekdó se oglási: „Bog daj!“ Stopi v híšo ter pozdravi: „hvaljen bodi Jezu Krist!“ — „Na vse véke!“ odgovori sključen stavec, ki je držal v rokah žérnov, *) na katerem je mlel človeško srečo in nesrečo. Járnej moža poprosi, da bi ga nočil, a stavec nij tega rad stvóril. Vender mu je potem rekel, naj ostane. Prinese večerjo na mizo, in povečerjavši oba léžeta. Popótnik vso nóč nij mogel mirno počívati. Vedno se mu je sanjalo, kakó je starcu pomagal meriti zlatníke in srebrníke.

*) Ročni mlin, Handmühle.

Probudivši se premišlja in z nova zadrémlje. Zdaj se mu je sanjalo, da on in mož drevje kopljeta s koreninami ter da rújeta in orjeta zemljo, kakor bi hotela sejati in saditi. A v hrano mej delom je bil njima sam trd ovsén kruh, v pijačo sama voda. Kadar nastópi dan, pové starcu, kaj se mu je sanjalo. Ta mu reče: „tvojega brata sreča je taka, kakeršno si videl, kader si méril zlatníke in srebrníke; a tvoja sreča je taka, kakeršna se ti je zdela, kadar si orál ob samem kruhu in vodi. A pómni, da ti je brat sreče dostojen, ker je priden; tí je nijsi vréden, ker si lén delati.“

Járnej pomáje z glavó in odgovorí: da jaz ne bodem nikoli srečen, to sem védel; a povej mi zdaj, kakó je, da réka néma nič rib v sebi?“ Starec odgovorí: „réka zató néma rib, ker nij še nikoli utopíla človéka.“ „A zakaj hruška ne rodí?“ „Zató ne, ker ima pod svojimi koreninami zakopane krivíčne péneze. Izkoplji jih, in obilo bode potem rodíla.“ Járnej vpraša zopet: „ali se ne bi mojej sréči nikakor dalo pomoči?“ Starec mu velí: „domóv pojdi k bratu, in poprosi ga, da ti v žéno dá svojo pastiríco, Marijco po imeni; a za novce izpod hruške kupi si zemljé.“

Markov brat starca lepó zahvali, popríme pálico ter se upóti domóv. Jedva ga reka od daleč vidi, uže zavpije nánj: „kakó si slišal zá-me in za ribe?“ On reče: „vse ti povém, samó prenesi me!“ Voda ga je prenesla, in kadar je bil na ónej stráni uže nekoliko od brega, začne pripovedovati: „zató némaš rib, ker nikoli še nijsi utopíla človéka.“ Tedáj voda vzraste velíka, preplaví breg in se razlíje za njim, da je život s téžka unesel od povódnji; a réka je vpíla: „gorjé meni! Stó lét mine, predno zopet človéka dobodem ná-se!“ On otide in hodi po svétu, dokler ne pride k nerodovitej hruški. Še nij bil tam, a uže ga je drevó povprašalo: „zakaj ne rodím?“ On reče: „novce izpod svojih korenín mi daj, in rodíti imaš obílo.“

Hruška mu velí izkopati péneze, a Járnej otide ž njimi k bratu. Domá vse pové, kod je hodil ter kakó je bilo; tudi poprosi Marka, da bi mu v žéno dal Marijco, svojo pastiríco. Brat mu reče: „tvoja bodi! Srečo si zdaj našel, a pazi, da je ne izgubiš!“ Ako te povprašajo, čegóvo je to, kar imaš, ne odgovarjaj, da je tvoje, nego reci: božje in moje žéne Marijce; kajti ona ima tudi srečo, katere tí némaš.“ Za novce izpod hruškovih korenín si je kupil Járnej zemljé, in Marijca je bila njega žena. Dokler je govoril, da je vse božje in žéne Marijce, dotlé mu je sreča rabíla, ter bilo je vsega z vrhom v dômu. A pripetí se malo pred zétvo, da je v nedeljo po poludné šel poljá ogledávat. Onda stopi k njemu neznan stárec in reče: „srečo dobro Bog daj! Lepo žito, hvala Bogu! Čegóvo je?“ „Moje,“ odgovorí gospodár nepremišljeno. Jedva te besede izústí, a žito jame goréti na njívi od vseh štirih koncev. Opómene se, da je brezumno govoril, in začne glasno popravljati: „nij moje ne! To je vse božje in moje žéne Marijce!“ Plamen se mahoma ustavi ter ugasne, kadar so bile te besede izgovorjene. Járnej poznéje nikoli nij drugače rekel, nego da je vse božje in njega žéne, a sreča je pri njem ostala, dokler je žível.

(Predléal Josip Karba.)